

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 60 (1946)

Artikel: Igl Gion grand
Autor: Dolf, Tumasch / Mathon
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-215276>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 03.05.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Igl Gion grand

Da T. Dolf.

(Rumantsch da Mathon.)

Jau ve ancunaschia bagn igl Gion grand. El e mort, ca jau era carschia da gi a da na. Da scriver tut quei ca se dad el, dessigl en antier cudesch ad en interessant; mo jau vi ple bugent far curt, forza ch'igl reussescha miglier.

Igl Gion grand e da seas tains sto igl ple grand a ple ferm um da la nossa vischnanca, propi en um sco en culm. Ple ca sis pes masiravel. Ca jau era en buab, erel gest als migliers onns, quei vut gir ain pigls curanta. El fascheva allura, sco in gi tier nus, gest igl bratsch cugl mund, luvrava culla si dunna, la Meia, en famegl ad en famegliet sei en tarment funs. Sper la massa funs casan vevel anc quater bealas aclas, duas sut vischnanca, egna vei encunter Surmunt ad egna se Surfegias. A natiral en beal muvel biestga, vatgas sco balenas, gianetschas l'egna mestra ca l'otra ad armainta tut bagn anvernada. Cu'l nava ad acla cugl seas muvel, a las plumpas, talatgs a stgellas tunavan tra la vischnanca, stevan nus buabs plagn d'admiraztgun sper la veia a sellas cantunadas.

Sacapescha, ca en tal pur veva ear da gir anzatge agl vaschinadi, ad el veva ear las qualitäts latier. Blears onns e'l sto a la testa da quel ad ha cumbattia bravameng pigl progress. Ena siguranza da biestga e gnida fundada, gi avanc' an oters lias, ear ena caschareia. A sch'ena stupenta veia nova magna oz sei a la vischnanca muntagnarda, e quei oravant tut igl seas merit. El era ear fetg anschiglevel, saveva pinar tut la stgerpa sez, fascheva perfin igl roder ad igl fravi. Mantgevigl anzanaua anzatge ad en biestg ner ad en oter glimari, clamavin igl Gion, ad el saveva pigl blear, tge far per al stgampantar. A mai ch'el vess fatg rujear anzatgi, no' ch'igl fascheva da basigns, adigna erel survetschevel. Perquei gnevel ear respecto generalmeng, tanand or da quels, ca levan saver tut

anc ple bagn ad eran parquei scuis. Ma naua fuss quei betg igl cas?

An fatgs da vaschinadi erel cunscienzius a gest a drizzava betga l'ava segl seas mulegn ner sen quels dils seas amitgs.

Remarcabel, ca a la si veta privata era betga tut ascheia. Duas tgosas fierevan umbriva sen lezza.

El veva bagn ena stupenta dunna, lavurusa a spargnusa a buntadevla; mo quegl ca porta propi sulegl an ena letg, mantgeva, ils unfants. A da quei pitevan tuts dus, il Gion a la si Meia. Da ver d'anturn adigna me gliad eastru e greav a va vess, a da betga saver, par tgi ch'in lavuri a samartuiri propi, va anc ple greav a vess.

L'otra tgosu, ca fiereva umbriva, ear sch'in ancurscheva betga schi bagn, nava ple lienschi anavos. Igl Gion grand era betga sto fegl sulet, na, el veva gia ena sora, veva verameng anc ella, 'la viveva anc, schagea ch'ils blears agn vischnanca gnanc sapartartgevan ple landervei. Ad el era malparegna culla sora, ad igl era gnia fatg antiert ad ella, dals geniturs a digl Gion. — Co quei era gnia?

Ch'igl Gion a la si sora, la Tena, eran a la flur dils onns, vevin lur geniturs gia en famegl aindà la Tumgleastga. Quei deva easser sto en beal a capavel giuven. A sco igl sa dar an da ques cas, la Tena ad igl famegl vevan sasurvagnia bugent a levan samaridar. Mo ils geniturs ad ear il Gion levan saver nut da quei, cun quei ch'igl giuven gneva na da povra gliad, veva nut oter ca la si forza da lavur a la si buna viglia. Ena viglia istorgia, ca sa repeta adigna puspe. Igl giuven ha stuia or tgea; mo igl era megna tard. La Tena spitgeva en unfant. Ella ha rut culs seas da tgea, e ida cugl seas Plasch ora Surpunt, a là hani gia nozzas. Nut hala pria cun ella oter ca la vastgadira ch'ella vev' aint. A dalunga hala lior ampria d'ancanuscher igl cumbat culla veta. Ena roscha unfants, poc da gudogn piglum, misergia. Mo mai ch'ils dus cunsorts vessen scho parcorscher anzatge a forza dumando par agid. Anzaco hani sastratg tras, tratg sei ils lur unfants an anur a scho amprender mintgegn anzatge.

Igl Gion ha dalunga ear samarido culla Meia, feglia d'en pur bagnstant se da la vallada. Cur ch'ils geniturs en morts, l'egn curt suainter l'oter, hagl samusso, ch'els vevan fatg sei tut quei ch'igl tschantamaint lubeva a gli Gion. La Tena ha retratg ascheia poc pochet. Tscheart, sco enaparts geniturs san easser anviers ils lur agen unfants. Mo igl e propi sto ascheia.

Ad il Gion ha accepto l'ierta. Quell' angurdientscha per granda

roba al sto ver surpria agl mument decisiv a survintschia igl senn par dretg a gisteia ad ils sogns santimaints, ca collieschan da natira fardagliuns. Mo propi cuntaint cun sasez e'l mai sto ple suainter, partge ear ainten el erla alerta la vusch digl Tutpussaint, quella vusch, ca mena salascha cuschantar vei. Sch'igl para anqualgea, ch'ella segi durmentada, ea morta, s'angonin. Cunenea ela puspe qua a tainta a martuira.

Agn vischnanca veva quei do blear da discurrer. Digl Gion, ca tut estimava, savevin quei betga capir. Igl pievel an general ha adigna en fegn sentimaint par quei ca e gest a dretg. A ple ca dad ena varì savevin udir: «Sch'igl Gion fuss scoisoda culla si sora, vess Nossegner bagn ear gli do irtavels.» — Nus lagn betga gir ascheia, igl carstgan sa a de betga giuditgear sur da talas dumondas. Las veias digl Segner sanin betga «grundiar», sco ils nos vigls schevan. Pér cuagl tains vezin, tge ch'el ha lia a co el magna tut or agn bien.

Nus vagn udia, ch'igl Gion ha presto blear par igl vaschinadi a ch'el gidava dapertut, no' ch'igl fascheva da basigns. Ear culla servitit erin el a la Meia buns. Onns a la lunga vevin la madema gliad. Quei tut quietava entant la cunstgientzga, era balsam sella plaja, ca leva betga sasarrar.

Ascheia eni ils onns passos. Igl Gion a la si dunna en gnis vigls, a la lavur nava ple a ple vess. Sch'i vessen giesmains gia anzatgi agen!

* * *

Igl era puspe parmavera, ena parmavera cun verd a flurs sco da rar. Avanca gnir da luvrar sei igl funs, hani savia schar or la biestga. Se las pastiras stgellinem dils muvels a cantinem a givlem dils buabs.

En da ques beal gis hal il Gion stuia ir oran l'acla a cloder. La sef era giau, a quels da Surmunt, la vischnanca vischinanta, vagnevan schon aint culla biestga. Durant ch'el cloda, vean en pasturet, ca e datier cuagl seas muvelet, na a vurdar tier a gli vigl. Igl Gion dat strusch adatg. Ussa hal dad ulzar ena tarmenta latta. Vasand igl mattet, tge fadeia ch'igl vigl ha, tgappel frestgameng a gida, a tut va sco da far nut. Pér ussa vardel igl Gion ple bagn segl mattet. En mattet bagncarschia cun îls ners a tgavels ners, rulias. Cun en' igleada frestga vardel na segl vigl.

«Co has tei num, a tier tgi es tei?» dumondel igl Gion.

«Gion Canut da Surpunt, a jau sund tigl Gieri Punsola», tunla prontameng la risposta.

«Tge? sco?» — Igl Gion stat qua, sco sch'el vess survagnia egna da schnadetga anturn las ureglias, ad igl para ch'anzatge saseari anturn igl seas pez, ch'el sto bunameng stainscher.

Igl buab repeta la si risposta a varda sasmarvegliand segl vigl. Agn que mument saglia ena vatga nadaint agl pro. Igl buab davent sco'na bischa a catschar or la vatga a far ir davent da la sef igl seas muvelet. «Quei e en curius um!» gil tier sasez.

Igl Gion stat anc adigna qua sco sturnia. Quegl e gea la schlatta da la famiglia da la si sora, ca de anc viver ora Surpunt. A que buab sto easser en biedi dad ella, sainza dubi. Ea, en Canut, mo el sameglia betga da la vart dils Canuts, el sameglia da la vart da la tatta, ad el sez, agli Gion. E quei pussevel? Ascheia erel el da buab. Ascheia vevel tantas gea, tocc' el sperava anc — safiguro il seas fegl. Siemi beo . . . El sto sametter a sear ad antscheva a dar is sco en unfant. Ad igl Segner veza las larmas digl vigl. Anzaco ad anzacuras veanel da fittar la sef a sametta sen veia d'ir a tgea. El cumbatta cun sasez. Mintgatant sadrezzel puspe sei cun tutta forza igl caprezi: «Tge val que buab tier a mei? . . . Quels lessen a ler saver nut . . . mo forza . . . tgi sa? . . . egn digl nos sang . . . fuss quei pussevel? . . .»

La Meia s'ancorscha segl mument, ch'igl e anzatge betg' anurden cugl seas Gion, cu'l vean a tgea. «Mo tge has? Has safatg mal, ner has mal?»

«Ah tge, nut, ve do ampo en' ulzada, sund ampo stanchel. A ques buabs lifertis han adigna la biestga pils pros anturn.»

«Mo sch'igl fuss me quegl», tratgla la Meia, «igl sto easser anzatge oter. Tgi sa, tge ca Nossegner vut anc cun nus, avanc' igl e sera?»

* * *

En gi suainter. Igl Gion e cugl seas famegl giau an en êr a metter hardeffels. Puspe en beal gi a sulegl a splendor sur l'antiera vallada. Dapertut vezin gliad als êrs, ear occupada cun quella lavur. Igl Gion e oz betga sco schiglio. El lavura leav, tgiensch. Ear agli famegl croda quei sei. Ear discurrel igl patrun oz duple ca schiglio, e mievel a buntadevel, durant ch'el fa pigl solit betga grand

ruschienis. El sto sastupir. Mo el vean anc a sastupir daple. Gest, ch'i han fito la lavur, antschevigl a tutgear da miezgi, gl'amprem gio digl bot da Munsulegl, lura d'en clutger seda la bassa, a dalunga odin ils senns da l'antiera vallada. Igl e oz sonda, a dapertut tuchigl d'ansemel. En bi tarlar. Ils senns da Munsulegl domineschan cun lur tient cler a cumplagn. Igl Gion varda orasei segl clutger ad ussa — igl famegl sa nuta, sco sasmarveglear — fetgel aint igl badegl, prenda giau la tgapeala, metta ils mans ansemel a gi agl famegl: «Prend' ear giau la tgapeala, nus lagn urar.» Ad il Gion antscheva ad urar, en' uraziun viglia ord igl cudesch da Gabriel, en uraziun, ch'el ha anc ampria da si tata. Igl famegl, en giuven, ca ampeara schiglio suainter poc agl urar, vean tut comovento, vasand cun tge daratschiert igl patrun ura. Ear la gliad d'anturn ha observo igl evenimaint straordinari a sastupescha. Mo igl Gion fa nut landror, metta puspe sei la si tgapeala, prend' igl badegl sen givi a va cugl seas famegl anorasei.

Suainter marenda, ch'el e culla Meia sulet agn stiva, hani en lung discours. Igl cuntegn da quel sto ver fatg grand' impressiun se la Meia. Igl para, sco scha ear digl seas cor fus curdo anzatge nungetg greav.

Lura tirel igl Gion aint igl vastgia da dumengias a prenda la si cana. Cu'l dat adia agli si dunna, gila lezza anc: «Sch'ussa va annundadia, spranza ca tut vommi or agn bien.»

Il Gion va sco'n giuven gio per la senda a la bassa. Rivo gio Planbî va'l aint tigl Gion Giasep, igl notar, a stat là ple ca duas uras. Lura va'l anavant, giau ad or da Veiasmalas. Igl stimo lectur vean a sminar no' ch'el e ia. Tier la sora. Nus lagn betga descriver igl mument, ch'ils dus fardagliuns han puspe savia suainter tants onns a suainter tut quei ch'era sto. Me tant: La Tena ha ratschiert igl seas frar, parduno a fatg pasch. Cu'l e turno anaint, hala cumpagnea el tocca sela punt da Seglias ad ampurmess da gnir aintasei dalunga.

* * *

Igl aton, la raccolta era sut tetg, ad i vevan antschiert a bualar, hagl do ena granda novitad agn vischnanca. En beal gi vevel igl Gion en beal a frestg buab da 12—13 onns. Quel segi sto la stad gest passada ve Surpunt tier igl Gieri Punsola. Mo quei veva da gir poc. Sensaziun ha gl' oter lavanto: Quei segi en biedi da la Tena, la sora

digl Gion, ad igl Gion vegi pria el per agen, adopto el. L'antiera roba digl Gion survignel, cur lez vegi da cupitgear! «Tgi vess mai cartia da quei! Qua vezin, co igl sa ir: Quei e bi digl Gion. Ussa hal fatg bien, quei ch'el ha gia fallo anviers la si sora. El e tuttegna en tetg um.» — Ascheia tunavan ils discurs par la vischnanca anturn. A tut veva plascher ved igl stupend mat, ca samaglieva anc tier tut gl'oter agli Gion. Par saver disfrantzgear ils dus Gions l'egn da l'oter, hani schon an en per gis getg agli giuven *Gionet*.

Nus stuagn dantant anc gir, ch'igl Gion veva betga me adopto igl mat. El ha lia far bien tut, quei ch'el veva betga fatg reclì. La part ierta, ca la si sora vess anc gia da bien avant onns, cur ch'ils geniturs eran morts, hal do or ad ella, par ca ear ella a tschels unfants ner biedis vignen tigl lur. Agli Gionet restava anc avunda.

Ena beala dumengia d'atun tard ela la Tena propi rivada se Munsulegl, suainter blears onns. Quei e sto en gi da feasta par igl Gion a la si Meia. A l'antiera vischnanca ha pria part veda la la-greia a la vantira dils reconcilios.

Alla tgea digl Gion grand ha da quanderenvei puspe splenduro igl sulegl. Igl era bagn igl sulegl da sera; mo ils radis digl sulegl da sera en mievels, portan pasch a ruos suainter la calira, la stenta ad igl cumbat digl gi.

La parmavera sesur el igl Gion ia cugl seas mat puspe sez ad acla, anstagl schar ir igl famegl. El ha lia giuder la vantira cumplagnameng. El ha ear lia mussar sez agli seas Gionet quei ch'e d'amprender per en mat dad acla. Igl Gionet deva amprender da far tut, sco el sez veva fatg adigna, da far tut las lavurs exactameng a ver urden agn tut. Ad igl giuvenet era fetg anschignevel, capeva tut segl mument. Tge plascher pigl um vigl! — Igl stimo lectur sa ear safigurar, tge plascher ch'igl Gionet veva culla si acla, igl seas muvel ad oravant tut cugl seas bun tat.

Igl Segner ha anc regalo ena roscha d'onns da sulegl a vantira als dus vigliets. Els han anc gia igl plascher da ver, sco el, en giuven da ain pigls ventg onns ha surpria plan planet igl antier manaschi. A cun els e'l sto en ver fegl agn mintga risguard.

Oz ruossin igl Gion grand a la si Meia vei agl santieri sulegliv da la lur vischnanca muntagnarda. Alla lur tgea stattel igl giuven «Gion grand» culla si numerosa famiglia. A la benediztgung digl Segner e cun els.